

JAG & MIN FAMILJ - EN INTERVENTION FÖR HELA FAMILJEN MED FOKUS PÅ BARNES DELAKTIGHET NÄR FÖRÄLDRAR HAR SKADLIGT BRUK OCH BEROENDE

Ann Lyrberg¹ and Kari Jess²

¹*Centrum för forskning och utveckling, Uppsala Universitet/Region Gävleborg, Gävle och Avdelningen för Socialt arbete och Kriminologi, Högskolan Gävle*

²*Avdelningen för Hälsa och Välfärd, Högskolan Dalarna*

Antalet barn mellan 0-18 år som lever i familjer där vuxna har problematiskt bruk av alkohol och eller droger uppskattas till 20% eller 430 000 (1,2). Till följd av förälders skadliga substansbruk och beroende tenderar barnen på sikt att ha sämre hälsa och underpresterar i skolan, vilket påverkar både barns utveckling och deras framtida möjligheter i arbetslivet (1,3–7). Den direkta påverkan är att barn ofta känner oro och ensamhet, ofta är ledsna och gråter, utsätts för våld och kränkningar samt att föräldern ofta är frånvarande både fysiskt och mentalt (8,9).

Socialtjänsten har till uppgift att stödja och hjälpa dessa familjer. De insatser som erbjuds är ofta samtalsstöd, gruppaktiviteter och individuellt anpassade aktiviteter (10,11). Insatser där hela familjen involveras är mindre vanliga. Till följd av socialtjänstens organisering efter ålder, problem, och funktion innebär det att familjemedlemmarna ofta har många parallella kontakter samtidigt, ofta utan samordning (12).

Utifrån ett barnrättsligt perspektiv och ett led i att förbättra stöd till barn till föräldrar med skadligt substansbruk eller beroende utvecklades interventionen Jag & min familj(13). Interventionen innebär att man genom ett samordnat arbetssätt mellan socialarbetare från vuxen- och barn- och familjeöppenvården involverar barn och föräldrar samtidigt. Interventionen syftar till att stärka barnets rättigheter/perspektiv med fokus på barnets behov av information och stöd(14).

I ett forskningsprojekt med Högskolan Dalarnas som huvudman har interventionen implementerats och prövats i 10 kommuner. Projektets syfte var att undersöka effekten av programmet, framför allt på barnens välmående men också på föräldrars motivation till förändring av sina alkohol- och drogvänor. Den ursprungliga designen, en randomiserad kontrollerad studie, där familjer lottades till väntelista eller till att starta interventionen direkt, fick överges pga svårigheter att rekrytera familjer till väntelista. I stället har utfallet undersökts med en före-efterdesign vad gäller barns och föräldrars upplevda välbefinnande och familjeklimat(15), samt barns och professionellas erfarenheter av interventionen med fokus på barns delaktighet och samarbete över sektionsgränser(16).

Jag & min familj – en intervention för hela familjen med fokus på barns delaktighet när föräldrar har skadligt bruk och beroende

Presentationen innehåller en beskrivning av interventionen och resultat från två delstudier, en utfallsstudie tre månader efter interventionslut samt en intervjustudie med barn om deras erfarenheter av interventionen. Utfallsstudien bygger på självskattningar från 41 barn och 48 föräldrar. Intervjustudien bygger på intervjuer med 17 barn, från 6 till 20 år, om deras upplevelser och erfarenheter av interventionen.

Enligt självskattningsformulären skattar barn och föräldrar större närhet och mindre kaos. Föräldrarna skattar också mindre ångest och minskad alkohol- och drogkonsumtion medan barnen skattar mindre uppförandeproblem(15). Resultaten från intervjuerna visar att barnen genom interventionen lär känna familjen bättre och upplever känslomässig lättnad. Det görs genom att barnen pratar om och blir lyssnade på om sina upplevelser av förälders missbruk. Förälders missbruk blir därigenom mer begripligt och hanterbart(16). En tolkning vi gör är att programmet Jag & min familj bidrar till att familjen kommer närmare varandra, och att detta på sikt kan utgöra ett skydd för barnen mot senare svårigheter.

Nyckelord: Familjeintervention, Barns delaktighet, barn till föräldrar med skadligt bruk och beroende.

REFERENSER

1. Ramstedt M, Raninen J, Larm P, Livingston M. Children with problem drinking parents in Sweden: Prevalence and risk of adverse consequences in a national cohort born in 2001. *Drug Alcohol Rev.* 2022;41(3):625–32.
2. Ramstedt, M (red). Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem? -Resultat från en systematisk litteraturöversikt. Stockholm: CAN; 2019. Report No.: 185.
3. Berggren UJ, Hanson E. Children as Next of Kin: A Scoping Review of Support Interventions for Children Who have a Parent with a Serious Physical Illness. *Child Care Pract.* juli 2016;22(3):277–95.
4. Folkhälsomyndigheten. Förebyggande insatser till barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom och våld. Folkhälsomyndigheten; 2016.
5. Jääskeläinen M, Holmila M, Notkola I, Raitasalo K. Mental disorders and harmful substance use in children of substance abusing parents: A longitudinal register-based study on a complete birth cohort born in 1991. *Drug Alcohol Rev.* november 2016;35(6):728–40.
6. Torvik FA(1), Rognmo K(1), Ask H(1), Røysamb E(1 2), Tambs K(1). Parental alcohol use and adolescent school adjustment in the general population: Results from the HUNT study. *BMC Public Health* [Internet]. 01 januari 2011;11. Tillgänglig vid: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=shib&db=edselc&AN=edselc.2-52.0-80052827661&lang=sv&site=eds-live&custid=s3912055>
7. Hjern FA, Berg L, Rostila M, Vinnerljung B. Barn som anhöriga: hur går det i skolan? :48.
8. Kroll B. Living with an elephant: Growing up with parental substance misuse. *Child Fam Soc Work.* 2004;9(2):129–40.
9. Näsman E, Alexanderson K. Föräldrar med missbruksproblem : möten mellan barns och föräldrars perspektiv. *Socialmedicinsk Tidskr.* 2017;94(4):447–56.
10. Rehnman J, Wiberg C, Andrée Löfholm C. Föräldraträning för föräldrar med missbrukseller beroendeproblem – en systematisk kunskapsöversikt. Stockholm: IMS, Socialstyrelsen; 2009. Report No.: 2009-12–28.
11. Socialstyrelsen. Barn och unga i familjer med missbruk Vägledning för socialtjänsten och andra aktörer. Stockholm: Socialstyrelsen; 2009.
12. Pettersson U, Bergmark Å, Lundström T, Sallnäs M, Szebehely M. Introduktion. I: Tre decennier med Socialtjänstlagen [Internet]. Malmö: Tre decennier med Socialtjänstlagen Malmö : Gleerups Utbildning AB; 2014 [citerad 04 februari 2024]. Tillgänglig vid: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-111970>
13. Alexanderson K, Jess K. Stuprör, hängrännor och rännkrokar : Utvärdering av projektet Samordnat stöd till barn och föräldrar i familjer med missbruk 2013–2014. 01 januari 2015; Tillgänglig vid: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=shib&db=edsair&A>

Jag & min familj – en intervention för hela familjen med fokus på barns delaktighet när föräldrar har skadligt bruk och beroende

N=edsair.dedup.wf.001..111ab585de47c1179cae70a8c1cbb94e&lang=sv&site=eds-live&custid=s3912055

14. Lyrberg A. Jag och min familj. 1:1. FoU Välfärd Region Gävleborg; 2023.
15. Jess K, Lyrberg A, Isaksson J, Nehlin C. Me & my family: a programme for children and parents in families with parental substance use problems – an outcome study. Nord Soc Work Res. 2023;0(0):1–12.
16. Lyrberg A, Jess K, Forinder U. Barns upplevelser av en intervention i familjer där vuxna har ett problematiskt bruk av alkohol och droger. Nord Stud Alcohol Drugs. 15 januari 2024;14550725231219844.